

ВІДГУК офіційного опонента
на дисертацію Березуцької Марини Сергіївни
«Репертуар як фактор ансамблевої творчості бандуристів (на матеріалі
діяльності ансамблю бандуристів „Чарівниці“»),
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Українське музикознавство 2000-х років вирізняє дослідницька увага до всіх рівнів виконавської ієрархії. Предметом наукового вивчення у музикознавчих дослідженнях стає творча діяльність як навчальних, так і філармонійних колективів, що надає можливість дослідити формування і розвиток виконавсько-концертної свідомості музикантів на різних етапах професійного становлення. Розкриття специфіки та зв'язків між елементами системи виконавства постає як важлива наукова задача музикології, що потребує свого розв'язання.

Саме звернення до означеного кола наукових проблем визначає сутність актуальності теми дослідження Марини Сергіївни Березуцької.

Триєдність дослідницьких напрямів вирізняє аналізовану наукову працю, концепцію котрої визначає взаємодія таких ключових слів дослідження як репертуар, ансамблева творчість бандуристів, діяльність навчального колективу Дніпропетровської академії музики імені М. І. Глінки – ансамблю бандуристів «Чарівниці».

Визнаючи унікальність ансамблевих форм виконавства у бандурному мистецтві, що обумовлено відображенням своєрідності музичного буття української нації та втіленням настанов академічного виконавства в його сольній та ансамблевій формах, дуалізмом вокального і інструментального (с. 15), дослідниця ставить за мету виявлення закономірностей, властивих саме цьому ансамблевому складу.

Репертуар – ось та головна призма, крізь яку відбувається вивчення поставлених і розв'язаних в дисертації М. С. Березуцької ідей і проблем. Багатозначність вирізняє наукове тлумачення репертуару в роботі

дисертантки. Зазначена ознака дисертаційної концепції обумовлена поліфункціональною природою змісту, який дослідниця надає бандурному репертуару. Марина Сергіївна репрезентує понятійний обсяг репертуару на основі системи дефініцій, згідно якій дане ключове слово дослідження постає як фактор «ансамблевої творчості бандуристів» та «формування <...> академічного бандурного мистецтва», як узагальнення творчих можливостей, вираз творчої енергії, відображення творчих можливостей, засіб «дослідження процесів еволюції ансамблевого бандурного виконавства», «високоєфективний педагогічний інструмент професійної підготовки ансамблевого бандуриста», «джерело підготовки професійних ансамблевих виконавців, керівників і диригентів ансамблів (капел) бандуристів», як «засіб міждисциплінарної інтеграції усіх розділів професійної освіти ансамблевого бандуриста», як ядра (центру) «інтегрованої системи підготовки ансамблевого бандуриста в масштабах <...> „Дніпропетровської школи академічного бандурного виконавства“» .

Характерно, що у відповідності від етапу дослідження та конкретного наукового завдання в роботі п. Березуцької актуалізується певна змістовна функція репертуару.

Наприклад, на вивченні репертуару як засобу дослідження процесів еволюції ансамблевого бандурного виконавства побудований 1 Розділ дослідження, в котрому домінує історичний підхід до осмислення матеріалу дослідження. Тут дисертантка виокремлює історичні передумови виникнення навчальних ансамблів бандуристів, визначає упродовж більш ніж шістдесятирічного періоду три етапи становлення і розвитку репертуару ансамблю бандуристів «Чарівниці». Саме репертуар, а, точніше, зміни, що відбуваються в процесі розвитку бандурних колективів, обраний дисертанткою як головний фактор розробки періодизації розвитку бандурного ансамблевого виконавства. І дійсно, трансформація ансамблево-бандурного репертуару, властива «Чарівницям», відображає процеси цілісного всеукраїнського розвитку цього художнього напрямку в структурі музичного виконавства. Вдосконалення конструкції інструменту, складання підручників та «шкіл гри», ускладнення

технічної сторони музичних творів, формування академічної системи освіти, розширення репертуару за рахунок аранжувань творів світової класики і появи оригінальних композиторських опусів, розквіт концертної діяльності і конкурсно-фестивального руху – ці загальні процеси всеукраїнської академізації бандурного ансамблевого виконавства специфічно відображені в модифікаціях концертно-навчального репертуару Дніпропетровського ансамблю бандуристів.

На сторінках дисертації Марини Сергіївни Березуцької нібито оживає більш ніж шістдесятирічна історія Дніпропетровського ансамблю бандуристів «Чарівниці». Досліджуючи репертуар ансамблю бандуристів «Чарівниці» як *історичну категорію*, п. Березуцька виокремлює три фази його розвитку: формування, розширення, оновлення, пов'язуючи їх, відповідно: з переходом від самодіяльності до професіоналізму (1956 – 1984); аранжуванням керівника ансамблю як основою репертуару колективу (1985 – 2005), формуванням репертуару консерваторського рівню (2006 – 2020).

Важливою ознакою пропонованої періодизації є встановлення зв'язків виокремлених етапів розвитку репертуару ансамблю «Чарівниці» з тим основним напрямком розвитку бандурного мистецтва, що були свого часу сформульовані Гнатом Хоткевичем. Це означає, що відповідність традиціям бандурного мистецтва постає як глибинна передумова розвитку навчального ансамблю Дніпропетровської академії музики на всіх етапах його розвитку.

Контекстний підхід до розробки періодизації розвитку ансамблю бандуристів «Чарівниці» (встановлення паралелей з всеукраїнським ансамблево-бандурним рухом, починаючи з другої половини ХХ століття) в аналізованій роботі взаємодіє з індивідуальним підходом до вивчення матеріалу дослідження. Приміром, якщо перехід від самодіяльності до професіоналізму упродовж 1956 – 1984 рр. дослідниця поєднує з діяльністю засновниці колективу Лідії Степанівни Воріної, то 1985 – 2005 роки в розвитку ансамблево-бандурного репертуару «Чарівниць» обумовлені педагогічно-творчою діяльністю Світлани Валентинівни Овчарової. Зміна поколінь в історії ансамблю бандуристів «Чарівниці» засвідчує не тільки

оновлення репертуарної політики, але й важливість спадковості як фактору, що засвідчує роль виконавської школи в історії розвитку колективу. Крім того, на даному аналітичному рівні дослідження дисертантка переконливо тлумачить процес створення власного репертуару як передумову формування індивідуального виконавського стилю ансамблю бандуристів «Чарівниці».

Натомість у Розділі 2 дисертанткою здійснено типологію сучасного ансамблево-бандурного репертуару «Чарівниць». На основі жанрово-стильового підходу дослідниця виокремлює чотири «жанрово-стильових номінації» сучасного репертуару ансамблю бандуристів «Чарівниці», а саме: обробки українських народних пісень, аранжування, оригінальні твори і твори *a cappella*.

Дисертантка переконливо демонструє, що появі оригінальних творів, створених для ансамблю бандуристів наприкінці 1990-х років, передувала епоха обробок і аранжувань, що підготувала «нову еру» в історії ансамблево-бандурного мистецтва. Формування оригінального репертуару для ансамблю бандур, що майже на тридцять років виникає пізніше, ніж у сольному бандурному виконавстві, справедливо тлумачено як фактор академізації ансамблевого бандурного виконавства. Поданий в роботі аналітичний розгляд оригінальних творів для бандурного ансамблю «Чарівниці», складених, зокрема, В. Мартинюком, І. Власовим, О. Герасименко, підтверджує один з найзначніших висновків дисертанта щодо того, що своєрідність спеціально створених для колективу творів сприяє формуванню його оригінального виконавського стилю.

Що стосується Розділу 3, то тут дисертантка аналізує репертуарну політику ансамблю бандуристів «Чарівниці», надаючи її особливості і принципи. Розглядаючи впливи репертуарної політики на формування та розвиток професійної майстерності ансамблю бандуристів, п. Березуцька наголошує на комплексному характері властивих їй принципів. Серед системи принципів репертуарної політики ансамблю бандуристів «Чарівниці» на особливу увагу заслуговують: наявність власного репертуару, збереження виконавських традицій, поповнення і оновлення репертуару, єдність його навчальної і

концертної складових, жанрово-стильове розмаїття, відповідність художньо-виконавським і технічним можливостям ансамблів. Важливе значення є відзначена дисертанткою інтеграція репертуарної політики ансамблю в усі сфери освітнього процесу і визначення репертуару.

У підсумку в аналізованій дисертаційній роботі, в результаті поєднання методології історичного, теоретичного і виконавського музикознавства формується цілісна концепція тлумачення репертуару ансамблю бандуристів.

Поруч з актуалізацією відповідної функції репертуару на певному етапі формування дисертаційного тексту, в роботі п. Березуцької дане ключове слово постійно і неодмінно постає і як системна понятійна єдність, в якій одночасно представлені всі її значення. У підсумку, репертуар в науковому контексті дослідження Марини Сергіївни набуває значення *категорії бандурного виконавства*, що проявляється у системній повноті властивих їй змістів. Доречно поширення тлумачення репертуару як категорії виконавського музикознавства у наданому дисертанткою широкому багаторівневому змісті й на інші сфери музичного мистецтва.

Об'єктивність плину наукової думки дослідниці забезпечує ретельно продумана система методологічних підходів. Історико-генетичний метод забезпечив вивченню генезису та розвитку ансамблевого бандурного виконавства та ролі студентських ансамблів в цьому історико-художньому процесі. Єдність системного і історико-контекстного підходів.

Матеріал дисертації викладений на основі дедуктивного методу. Відображений у формулюванні теми дослідження, дедуктивний метод підкорює плин наукової думки дослідниці в науковому тексті, де здійснюється перехід від загального до часткового і конкретного. Від визначення загальних властивостей історичного процесу розвитку українського бандурного і, зокрема, ансамблевого бандурного виконавства, дослідниця переходить до встановлення специфічних ознак, властивих формуванню і розвитку мистецької діяльності «Чарівниць» – навчального колективу Дніпропетровської академії музики.

Поруч з доміантною роллю дедуктивного методу, в аналізованому дослідженні спостерігаються своєрідні «модуляції» до індуктивної методологічної настанови. Зміна дослідницької призми є наочною в Розділі 2, де актуалізується аналітичний підхід до бандурних творів, що складають репертуар ансамблю «Чарівниці». Особливістю наукового мислення дисертантки є тяжіння до узагальнення поданих в роботі матеріалів. Ця ознака мислення М. С. Березуцької спостерігається, зокрема, в тому, що висновки дослідниця розташовує не тільки на завершення розділів та у прикінцевих висновках, але і у межах підрозділів. Наприклад, достатньо розгалужені висновки прикрашають параграфи 2.1.1., 2.1.2., 2.1.3, 2.1.4.

Значущість такого спеціального музикознавчого методу дослідження як жанрово-стильовий проявляється на рівні теоретичного осмислення ансамблево-бандурного репертуару. Вагомість стильового аналізу в дослідженні М. С. Березуцької полягає у спостереженнях дисертантки щодо взаємодії індивідуального виконавського стилю («власного творчого стилю ансамблю»), притаманного «Чарівницям» і історично сформованого репертуару. На основі жанрового підходу розроблено класифікацію репертуарних напрямів, властивих Дніпропетровському ансамблю бандуристів.

Зауваження.

1. Враховуючи розбіжності в тексті дисертації, під час відкритого захисту слід уточнити дату виникнення ансамблевої форми бандурного виконавства академічного типу. В дисертаційному тексті поява ансамблевої форми бандурного виконавства академічного типу пов'язана як з закінченням 1990-х – початком 2000-х років (як на с. 49-50), так і з початком 2000-х років (як вказано на с. 21 і 58). Підкреслю, що у другому випадку часовий «розрив» між процесом академізації сольної бандури і ансамблевої форми бандурного виконавства перебільшує 30-річний об'єм.

2. Дисертантка має визначитися з понятійним обсягом, властивим таким категоріям історичного музикознавства, як період і етап в розвитку певного явища (в даному випадку, історичного розвитку бандурного ансамблю

«Чарівниці»). Саме етап входить до складу періоду як фрагмент більш розгорнутої історичної цілісності, але не навпаки.

Питання.

1. Яким чином в діяльності ансамблю бандуристів «Чарівниці» виявляються загальні закономірності, властиві вітчизняній виконавській консерваторській школі?
2. На сторінці 46 дисертаційного тексту п. Березуцька зазначає, що 1993 року у конкурсі імені Г. Хоткевича брав участь секстет бандуристів з ансамблю «Чарівниці», тоді як 1995 року на міжнародному конкурсі в Хмельницькому виступало участь тріо бандуристок з цього ансамблю. Отже, які якісно-кількісні виконавські склади функціонують у межах ансамблю бандуристів «Чарівниці» як інваріантної цілісності на сучасному етапі творчого розвитку колективу?
3. Якими історико-художніми причинами обумовлений факт тридцятирічного запізнення академізації ансамблевого бандурного виконавства у порівнянні з історією сольної бандурної культури? Чим Ви пояснюєте появу оригінальних творів для ансамблю бандуристів лише наприкінці 1990-х років?

Висновок. Аналіз дисертації **Марини Сергіївни Березуцької «Репертуар як фактор ансамблевої творчості бандуристів (на матеріалі діяльності ансамблю бандуристів „Чарівниці“)**», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, дає всі підстави дійти єдино можливого висновку: дисертанткою розроблено оригінальну наукову концепцію, викладену в завершеному дослідженні, що відповідає чинним вимогам до робіт такого рангу за нормативними документами. Враховуючи високий ступінь актуальності обраної теми дослідження, достатній рівень обґрунтованості викладених положень і висновків, аргументації наукової новизни, повноту викладу центральних ідей у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації (12 статей, з яких 10 – у спеціалізованих фахових виданнях

України,

2

–

в

іноземних

наукових

періодичних виданнях), а також той факт, що в роботі не виявлені порушення академічної доброчесності, слід зробити такий висновок: Марина Сергіївна Березуцька заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури

О. Рощенко

Олена Рощенко

